

Ulkomaiden paikannimien oikeinkirjoituksesta suomen kielessä

Tässä esitettävät yleispiirteiset ohjeet ulkomaiden ns. sovinnaisnimien¹ kirjoittamisesta on laatinut epävirallinen normaalistamistoimikunta, johon ovat kuuluneet Suomen Akatemian kielilautakunnan ja kielitoimiston, Suomen nimarkiston ja Suomen Maantieteellisen

Seuran edustajat (ks. Terra 1969, s. 49, 56). Kyseiset suositukset vastaavat suurin piirtein niitä ohjeita, joiden mukaan on suoritettu Suomen yhdyspaikannimien kirjakielistäminen (ks. Viljo Nissilä, Paikannimistömme huolto ja suo-
jelu s. 94—111) ja jotka Kerkko Haku-

¹ Sovinnaisnimistä ks. Viljo Nissilä, Ulkomaiden paikannimien suomenkielisen oikeinkirjoituksen kehitys (Terra 1969, s. 52).

linen on esittänyt laatimassaan normaalistamiskaaviossa kirjoituksessaan »Ohjeita ulkomaiden paikannimien käytöstä ja oikeinkirjoituksesta suomen kielessä» (Terra 1969, s. 57—60). Normaalistettujen paikannimien luettelo on Terrassa 1969, s. 60—92.

Milloin käytetään ulkomaiden sovinnaispaikannimiä?

Suomenkielistä sovinnaisnimeä, jos sellainen on olemassa, käytetään kansainvälisistä merialueista, esim. Iso valtameri, Pohjanmeri, Itämeri, ja useampaan kuin yhteen kielialueeseen kuuluvista kohteista, esim. Alpit, Sahara, Tonava.

Aluevesien ulkopuolella sijaitsevien merenpohjamuodostumien nimistä perusosa käännetään suomeksi, esim. Doggermatalikko (ei Dogger Bank), Walviselänne (ei Walvis Ridge).

Yhden maan tai kielen alueella olevista kohteista käytetään suomalaista sovinnaisnimeä, mikäli sitä voidaan pitää suomen kieleen pitkäaikaisen käytön johdosta vakiintuneena tai mikäli sen vakiinnuttamista voi nimen yleisyyden ja esim. sen alkukielisen ääntämyksen vaikeuden vuoksi pitää hyödyllisenä, esim. Geneve, Lontoo, Tukholma. Muulloin on etusija annettava alkukieliselle nimelle, esim. Antwerpen (ei Antverpen), Göteborg (ei Göctepori), Malawi (ei Malavi), Tanzania (ei Tansania), Transilvania (ei Transsylvania), Zanzibar (ei Sansibar). Uusien suomenkielisten sovinnaisnimien muodostamista on vältettävä, ja nimet on hyväksyttävä sitaattilainoina (Tanzania, Zanzibar jne.).²

Yksikielistenkin alueiden yhdyspaikannimissä on ollut tapana suomentaa erisnimeen enemmän tai vähemmän kiinteästi liittyvä perusosa tai adjektiiviattribuutti, esim. Aletschjäättikkö, Bahamasaaret, Bandameri, Bodenjärvi, Daljoki, Geirangervuono, Jyllannin niemimaa, Magalhãesinsalmi, Uralvuoret, Zulumaa; Punainenmeri, Uusi-Guinea. Tällöin kohteen laatu (entiteetti) käy myös suomalaiselle lukijalle selväksi.

Ulkomaiden sovinnaisien yhdyspaikannimien oikeinkirjoitus

Kyseisten nimien yhteen ja erilleen kirjoittamisesta on normaalistamistoimikunta esittänyt seuraavat suositukset.

I. Yhteen kirjoitetaan nimet, joissa appellatiiviseen yksijäseniseen perusosaan liittyy

1) nominatiivissa oleva substantiivi tai kongruentti adjektiivi, esim. Aarjäättikkö, Arajärvi, Atlasvuoret, Bahamasaaret, Balhašjärvi, Basutomaa; Mustameri (: Mustallamerellä), Punainenmeri (: Punaisenmereen), Isokanjoni, Tyynimeri, Matalatsaaret. Mikäli nimestä on olemassa yksijäseninen muoto, suositetaan käytettäväksi sitä, esim. Aral, Atlas, Baikal.

2) genetiivissä oleva määrite, esim. Biskajanlahti, Genevenjärvi, Gibraltarinsalmi, Götanmaa, Kaspienmeri, Kirgiisienaro, Oslonvuono, Persianlahti, Vienanjoki.

II. Yhdysmerkkiä käytetään nimissä, joissa propriseen yksijäseniseen jälkiosaan liittyy

1) lyhyt kongruentti adjektiivi, esim. Iso-Britannia (: Isossa-Britanniassa),

² Ks. Kerkko Hakulinen, Ohjeita ulkomaiden paikannimien käytöstä ja oikeinkirjoituksesta suomen kielessä (Terra 1969, s. 57—60), johon sisältyy mm. ohjeita paikannimien siirtämisestä kirjaimistosta toiseen. Vrt. lisäksi International Organization for Standardization (ISO): International system for the transliteration of Arabic characters, ISO recommendation R 233 (1st edition 1961, Switzerland). — Transliteration of Hebrew, ISO recommendation R 259 (1st edition 1962, Switzerland). — International system for the transliteration of Greek characters into Latin characters, ISO recommendation R 843 (1st edition — corrected — 1968, Switzerland). — International system for the transliteration of Slavic Cyrillic characters, ISO recommendation R 9 (2nd edition 1968, Switzerland).

Isot-Antillit (: Isoille-Antilleille), Uusi-Seelanti, Uudet-Hebridit, Vähä-Belt, Vähät-Antillit.

2) taipumaton määräite *ala, ylä, etu, taka, keski, väli, etelä, itä, länsi, pohjois* ym., esim. Ala-Tunguska, Etelä-Afrikka, Etu-Aasia, Keski-Amerikka, Länsi-Kunlun, Pohjois-Eurooppa, Taka-Intia, Valko-Venäjä, Väli-Amerikka, Ylä-Egypti. Myös: Meri-Alpit.

3) samanarvoinen propri, esim. Itävalta-Unkari.

Yhdysmerkkiä käytetään myös nimissä, joissa selittävä perusosa liittyy sanaliitoksi kirjoitettuun määriteosaan, esim. La Plata -joki, Kuria Muria-saaret.

III. Erilleen kirjoitetaan nimet, joissa

1) määriteosan genetiivi on heitto-merkillinen tai sanaliitto, esim. Bouvet'n saari, Calais'n salmi; Frans Joosefin maa, La Pérousen salmi. Myös: Etelä-Kiinan meri.

2) määritteenä on genetiivissä oleva erisnimi (harv. appellatiivi) ja jälkiosana toinen propri, esim. Bernin Alpit, Norjan Lappi, Portugalin Guinea, Yhdysvaltain Samoa, Alankomaiden Länsi-Intia; Päiväntasaajan Guinea. Poikkeus (Maantieteellisen Seuran vanhastaan käyttämä): Luonnon-Suomi.

3) määritteenä monitavuinen adjektiivi ja jälkiosana yksijäseninen propri (kaksihuippuisuus), esim. Grajiset Alpit, Brittiläinen Honduras (ks. kohtaa II 1).

4) määräite on genetiivissä ja jälkiosana on sana, joka tarkoittaa ihmistyön tulosta, artefaktia l. teennöstä (*kanava, pato, linna, kaupunki, rata, tekojärvi* ym.), esim. Kielin kanava, Arrowrockin pato, Muurmannin rata, Chilonin linna (vrt. Kapkaupunki ja toisaalta vanhastaan Keisarinkanava, Laatokanlinna ja meillä Aleksanterinkatu, Engelinaukio, Tartontie).

5) määräite on genetiivissä ja jälkiosana on sellainen maantieteellinen termi, joka ei juuri esiinny Suomen kansanomaisessa nimityksessä (*aavikko, alanne, alanko, alue, allas, kanaali, keidas*, esim. Saharan keitaat, *laakio, matalikko, painanne, rannikko,*

selänne, syväanne, tasanko, ylänkö ym.), tai kollektiivisana, esim. *saaristo, vuoristo*, joihin on rinnastettu kielitoimiston ehdotuksesta synonyymit *saaret, vuoret*. Kyseiset sanaliitot eivät ole kiteytyneet varsinaiseksi paikannimiksi, vaan ne ovat jonkinlaisia paikan määritteitä, jotka ulkomaisten esikuvien mukaan kirjoitetaan erilleen, esim. Mojaven aavikko, Nubian aavikko, Skånen alanko, Wealdin alanne, Donetsin allas, Donin alue, Englannin kanaali, Siwan keidas, Coloradon laakio, Newfoundlandin matalikko, Penckin painanne, Muurmannin rannikko, Bismarckin saaret, Kanarian saaret, Challengerin selänne, Naresin syväanne, Jämtlandin tasanko, Pyreneiden vuoristo, Donetsin ylänkö (vrt. omia harkinnaisnimiämme Päijänteen allas, Tammelan ylänkö). Kuitenkin: Coromandelrannikko, Atlasvuoristo (ks. kohtaa I 1).

6) jälkiosana on yhdyssana (propri tai appellatiivi), esim. Iso Karhujärvi, Vähät Sundasaaret; Uusi Etelä-Wales; Amerikan Yhdysvallat; Dominikaaninen tasavalta, Eteläinen jäämeri, Iso valtameri; Intian valtameri.

Suomen ulkopuolella sijaitsevista lähi-paikoista on luettelossa kaksi nimiasua: suositettava perinteellinen suomalainen nimiasua, mikäli sellainen on olemassa, ja naapurivaltion virallisessa kielessä käytetty vastaava nimi, esim. Turjan rannikko ~ Terin rannikko, Alattio ~ Alta, Jyykeä ~ Lyngen, Markkina ~ Skibotn, Varanginvuono ~ Varangerfjord.

Ulkomaiden sovinnaisen paikannimien uudet kirjoitusohjeet ovat sovittelun tulos. Nimien kirjoittamisessa on lähestytty huomattavasti kotimaan paikannimien oikeinkirjoitusta, joskin muutamissa vähäisemmissä ryhmissä, joita ei ole pidetty varsinaisina paikanniminä, on säilytetty vanhat kirjoitustavat. Enää ei tarvitse kuitenkaan puhua kahtalaisesta nimien oikeinkirjoitusjärjestelmästä, kotimaisesta ja ulkomaisesta, vaan pelkästään suomalaisesta järjestelmästä.

Uusien sovinnaisnimien välttäminen, mihin on pyritty ja on pyrittävä, aiheuttaa tietenkin ääntämisongelmia. Silti on pidetty aiheellisena kirjoittaa esim. Zambia, Tanzania, Zanzibar kansainvälisen kirjoitustavan mukaisesti, eikä Sambia, Tansania, Sansibar vanhaan kotimaiseen tapaan,

siitäkin huolimatta, että z kirjaimistosamme on myös ts:n merkinä. Ilmeisesti on lähitulevaisuudessa laadittava myös ulkomaiden paikannimien ääntämisohjeet. Tämän vaikean kysymyksen selvittämiseksi ja ratkaisemiseksi olisi perustettava monipuolisen kielitieteellisen asiantuntemuksen omaava toimikunta.

VILJO NISSILÄ